

**Metodyka inwentaryzacji
nieleśnych siedlisk przyrodniczych Natura 2000
w Lasach Państwowych**

Wstęp

Na podstawie Art. 13 ust 1 *Ustawy o Lasach* wydane zostało *Zarządzenie nr 31 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19 lipca 2006 r w sprawie ustalenia systemu okresowej powszechnej inwentaryzacji gatunków roślin, zwierząt, innych organizmów i siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie wskaźnikowe przy ocenie stanu lasów oraz prognozowaniu zmian w ekosystemach leśnych* (znak: ZO – 732 – 2 – 18/2006), Na jego podstawie 25 lipca 2006 roku *Dyrektor Generalny Lasów Państwowych wydał Decyzję nr 61 w sprawie przeprowadzenia w roku 2006 -2007 powszechnej inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory* (znak :ZO-732-2-19/2006) a 7 sierpnia 2006 Decyzję nr 63 wprowadzającą jednolity tekst Decyzji 61.

W paragrafie 1 Decyzji nr 63 ustala się jako przedmiot decyzji przeprowadzenie powszechnej inwentaryzacji siedlisk leśnych i nieleśnych wyszczególnionych w Tab. 1 i Tab. 2 do w/w Decyzji. Zamieszczony na końcu Decyzji Załącznik 2 określa również ogólne propozycje dotyczące metodyki inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych, którego to załącznika niniejsze opracowanie jest rozszerzeniem i uzupełnieniem.

Celem inwentaryzacji jest uzyskanie możliwie wiarygodnych danych o występowaniu na całym terenie Lasów Państwowych siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej i oszacowanie ich stanu. Przeprowadzenie takiej oceny krajowych zasobów poszczególnych siedlisk przyrodniczych (oraz ich stanu) jest obowiązkiem każdego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, wynikającym z Dyrektywy Siedliskowej (tzw. obowiązek monitoringu i raportowania).

Na obszarach zarządzanych przez Lasy Państwowe występuje cały szereg nieleśnych siedlisk przyrodniczych, zwykle zajmujących niewielkie powierzchnie i związanych w kompleksy przestrzenne z siedliskami leśnymi. Podstawowy etap ich rozpoznawania nie wymaga żadnej wiedzy specjalistycznej – takie podstawowe typy ekosystemów jak bagna, jeziora czy łąki są na pierwszy rzut okaz odróżnialne. Jednak ten podstawowy stopień rozpoznania nie wystarczy dla odróżnienia, jaki typ siedlisk przyrodniczego Natura 2000 te bagna, jeziora czy łąki reprezentują – wystarczy wspomnieć, że wśród siedlisk przyrodniczych będących przedmiotem inwentaryzacji, które mogą wystąpić na terenach ALP, znajdziemy:

- 4 różne typy siedlisk jeziornych;
- 5 różnych typów muraw (zwykle, ale nie zawsze, klasyfikowanych jako pastwiska),
- 5 różnych typów łąk
- 7 typów siedlisk torfowiskowych (bagna, ewentualnie źródłiska)
- 5 różnych typów siedlisk naskalnych;

a także inne typy siedlisk jak rzeki włosienicznikowe oraz wilgotne i suche wrzosowiska.

Jedynym sposobem uzyskania takich danych jest przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej. Prowadzenie takiej inwentaryzacji wymaga podstawowej wiedzy florystycznej i fitosocjologicznej.

Przedmiot inwentaryzacji stanowią¹ wszystkie następujące nieleśne siedliska przyrodnicze z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej:

Kod	Nazwa wg Rozporządzenia Ministra Środowiska z 16 maja 2005 r.	Nazwa skrócona (do stosowania w materiałach inwentaryzacji) Uwagi
2330	wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi	Wydmy śródlądowe
3110	jeziora lobeliowe	Jeziora lobeliowe
3140	twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic <i>Charetea</i>	Jeziora ramienicowe

¹ Z zastrzeżeniem pkt 5.7: jeżeli na gruntach LP występują inne typy siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej (możliwe w wyjątkowych przypadkach – np. jaskinie nie udostępnione do zwiedzania), to należy je dopisać do wyników inwentaryzacji.

3150	starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nympheion, Potamion</i>	Jeziora eutroficzne i starorzecza
3160	naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne	Jeziora dystroficzne
3260	nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników <i>Ranunculion fluitantis</i>	Rzeki włosienicznikowe
4010	wilgotne wrzosowiska z wrzoścem bagiennym (<i>Ericion tetralix</i>)	Wilgotne wrzosowiska
4030	suche wrzosowiska (<i>Calluno-Genistion, Pohlio-Callunion, Calluno-Arctostaphylion</i>)	Suche wrzosowiska
6110	skały wapienne i neutrofilne z roślinnością pionierską (<i>Alysso-Sedion</i>)	Wapienne murawy naskalne
6120*	ciepłolubne, śródładowe murawy napiaskowe (<i>Koelerion glaucae</i>)*	Ciepłolubne murawy napiaskowe
6210*	murawy kserotermiczne (<i>Festuco-Brometea</i>) i ciepłolubne murawy <i>Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis</i> ze stanowiskami storczyków są *	Murawy kserotermiczne
6230*	górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (<i>Nardion</i>) – płaty bogate florystycznie *	Murawy bliźniczkowe
6410	zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (<i>Molinion</i>)	Łąki trzęślicowe
6430	ziołorośla górskie (<i>Adenostylion alliariae</i>) i ziołorośla nadrzeczne (<i>Convolvuletalia sepium</i>)	Ziołorośla górskie, ziołorośla nadrzeczne
6440	łąki selemicowe (<i>Cnidion dubii</i>)	Łąki selernicowe
6510	niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Arrhenatherion elatioris</i>)	Łąki świeże <i>Zgodnie z Podręcznikiem Interpretacyjnym UE tu można zaliczać różne typy łąk, nie tylko łąki rajgrasowe. Tu zaliczać więc nie zaliczone gdzie indziej łąki wilgotne.</i>
6520	górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie (<i>Polygono-Trisetion</i>)	Łąki konietlicowe
7110*	torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)*	Torfowiska wysokie
7120	torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji	Zniekształcone torfowiska wysokie
7140	torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzerio-Caricetea</i>)	Torfowiska przejściowe

7150	obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku <i>Rhynchosporion</i>	Przygielkowiska
7210*	torfowiska nakredowe (<i>Cladietum marisci</i> , <i>Caricetum buxbaumii</i> , <i>Schoenetum nigricantis</i>)*	Torfowiska nakredowe
7220*	źródlika wapienne ze zbiorowiskami <i>Cratoneurion commutari</i> *	Źródlika wapienne
7230	górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	Torfowiska alkaliczne <i>Tu zalicza się także wszystkie tzw. młaki i mechowiska, nawet powierzchniowo zakwaszone, ale zasilane alkalicznymi lub neutralnymi wodami podziemnymi</i>
8150	piargi i gołoborza krzemianowe	Gołoborza krzemianowe
8160*	Podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne wapienne ze zbiorowiskami ze <i>Stipion calamagrostis</i> *	Gołoborza wapienne
8210	wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami <i>Potentilletalia caulescentis</i>	Skały wapienne z roślinnością szczelinową
8220	ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z <i>Androsacion vandellii</i>	Skały krzemianowe z roślinnością szczelinową
8230	pionierskie murawy na skałach krzemianowych (<i>Arabidopsidion thalianae</i>)	Krzemianowe murawy naskalne

Gwiazdka (*) oznacza tzw. priorytetowość siedliska – tzn. że występuje głównie w granicach Unii Europejskiej, w związku z czym UE ponosi szczególną odpowiedzialność za jego zachowanie.

Rozdział 1. Zasady ogólne

1.1. "Siedlisko przyrodnicze" to "obszar lądowy lub wodny, naturalny, półnaturalny lub antropogeniczny, wyodrębniony w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne", czyli mniej więcej to samo, co ekosystem lub biogeocenoza.

Inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych jest więc inwentaryzacją ekosystemów jezior, torfowisk, wrzosowisk, muraw, łąk itp.

1.2. Za podstawowe kryterium identyfikacji siedliska przyrodniczego przyjmuje się kryterium fitosocjologiczne według aktualnej roślinności rzeczywistej.

1.3. W jednym pododdziale (wydzieleniu) może występować więcej niż jedno siedlisko nieleśne. Należy, z zastrzeżeniem pkt 1.8, zinwentaryzować wszystkie siedliska przyrodnicze występujące w wydzieleniu, przy czym:

- a) jeżeli siedlisko przyrodnicze dominuje w wydzieleniu (zajmujące > 50% jego powierzchni), to należy całe wydzielenie przypisać do tego siedliska przyrodniczego (będzie ono nanoszone na mapę powierzchniowo);
- b) siedliska przyrodnicze zajmujące mniej 50% niż należy podać ze zgrubnym oszacowaniem powierzchni, zaznaczając, w której części wydzielenia występują (patrz Załącznik 3). Na mapie będą one zaznaczone je punktowo.

1.4. Siedliska nieleśne mogą występować nie tylko w wydzieleniach nieleśnych, ale także w lukach w drzewostanach itp. Także w takich sytuacjach należy je inwentaryzować (zwykle punktowo)

W wyjątkowych przypadkach siedliska nieleśne mogą także występować wielkopowierzchniowo w wydzieleniach leśnych (np. suche wrzosowiska niedawno zalesione sosną) i takich przypadków nie należy pomijać.

1.5. W wydzieleniach „nieleśnych” mogą także występować płaty leśnych siedlisk przyrodniczych – np. bór bagienny w wydzieleniu ewidencjonowanym jako „bagno” albo młody łęg olszowy na ewidencyjnej „łące”, która w rzeczywistości zarosła już olszą. W takich sytuacjach należy je inwentaryzować wg rzeczywistego stanu na gruncie.

1.6. Formalny rodzaj użytku gruntowego (status w ewidencji gruntów) nie przesądza o występowaniu siedliska przyrodniczego. W szczególności należy pamiętać, że:

- jeziora dystroficzne (3160) i inne (3140, 3150) mogą często być fragmentem gruntu sklasyfikowanego jako nieużytek / bagno;
- siedliska przyrodnicze łąk występują zwykle na gruntach sklasyfikowanych jako łąki, ale niekiedy także na siedliskach sklasyfikowanych jako pastwiska, nieużytki, a nawet grunty orne;
- siedliska przyrodnicze muraw różnych typów mogą występować na gruntach sklasyfikowanych jako pastwiska, nieużytki, łąki lub inne.

1.7. Plany gospodarcze dotyczące poszczególnych ekosystemów nie powinny wpływać na ich ujęcie w inwentaryzacji.

Np. nawet jeżeli łąka trzęślicowa ma status "łąka do zalesienia" , to nie można obecnie pomijać jej w inwentaryzacji.

1.8. Płaty nieleśnych siedlisk przyrodniczych inwentaryzuje się:

- a) 4030 (suche wrzosowiska), 6510, 6520, 6410, 6440 (łąki różnych typów) – od wielkości 0,50 ha wzwyż, lecz gdy są siedliskami chronionych gatunków roślin – od wielkości 0,10 ha;
- b) pozostałe typy siedlisk – bez względu na zajmowaną powierzchnię.

Rozdział 2: Prace przedinwentaryzacyjne

2.1. W ramach prac przedinwentaryzacyjnych należy zebrać ze wszystkich dostępnych źródeł nie tylko publikowane dane o występowaniu tych siedlisk, ale także wszystkie istniejące dane o występowaniu na terenie nadleśnictwa wskaźnikowych gatunków roślin, sygnalizujących prawdopodobne występowanie danego siedliska przyrodniczego.

2.2. Gatunki wskaźnikowe to w dużej części gatunki chronione, ujmowane w Programie Ochrony przyrody. Przykładowa lista gatunków wskaźnikowych jest zamieszczona w Załączniku 1. Regionalne organy mogą opracować regionalne listy gatunków wskaźnikowych, ponieważ niektóre z nich mają różną wartość w różnych częściach kraju.

2.3. Występowanie gatunku wskaźnikowego sygnalizuje duże prawdopodobieństwo występowania danego siedliska przyrodniczego w danym miejscu. Jednak brak danych o gatunkach wskaźnikowych nie może być interpretowany jako brak odpowiedniego siedliska.

2.4. Jeżeli istnieją mapy roślinności (mapy fitosocjologiczne) zawierające informacje o nieleśnych zbiorowiskach roślinnych, to należy je wykorzystać jako ważny materiał pomocniczy do ustalenia listy mogących występować siedlisk przyrodniczych, lecz trzeba liczyć się z możliwością zmian sytuacji na gruncie od czasu wykonania mapy.

2.5. Wynikiem prac przedinwentaryzacyjnych powinna być lista siedlisk przyrodniczych mogących występować na terenie nadleśnictwa (oraz lista lokalizacji, w których są one już udokumentowane lub w których występują ich gatunki wskaźnikowe). Na tej liście należy ująć także typy siedlisk dotychczas nie udokumentowane z terenu nadleśnictwa, ale prawdopodobnie występujące, w świetle ogólnych danych o ich rozmieszczeniu i ekologii. Listę należy skonsultować z organem regionalnym.

2.6. Listę, o której mowa w pkt 2.5 należy skonsultować z organem regionalnym i przekazać DGLP, która zbiorczo skonsultuje listy z poszczególnych nadleśnictw z organem centralnym.

2.7. Raport z bazy SILP, dostarczony przez DGLP, wygeneruje wstępną listę wydzieleń nieleśnych, które należy obligatoryjnie sprawdzić pod kątem występowania siedlisk przyrodniczych. Należy koniecznie zweryfikować jego wyniki i uzupełnić listę wydzieleń ręcznie.

2.8. Automatyczne wygenerowanie wstępnej listy wydzieleń do przeszukania nie zwalnia z przeprowadzenia wyszukania siedlisk przyrodniczych na pozostałej części terenu nadleśnictwa (w tym z wyszukania nieleśnych siedlisk przyrodniczych w wydzieleniach leśnych).

Rozdział 3: Inwentaryzacja terenowa

3.1. Podstawą inwentaryzacji nieleśnych siedlisk przyrodniczych jest prowadzona specjalnie w tym celu penetracja gruntów w zarządzie nadleśnictwa. Penetracją należy objąć:

- a) Każde wydzielenie nieleśne sklasyfikowane jako nieużytki (w tym bagna, wrzosowiska, wydmy itp.), łąki, pastwiska, role itp.
- b) Całość terenu nadleśnictwa – pod kątem występowania w wydzieleniach leśnych skał, gołoborzy, małych płatów muraw (np. skarp z murawami napiaskowymi, wydmy, skał położonych w lesie, źródeł).

3.2. Penetracją o której mowa w pkt 1b należy objąć szczególnie wydzielenia leśne w których, na podstawie doświadczenia terenowego, można spodziewać się występowania:

- Wrzosowiska, muraw szczytlichowych, innych muraw napiaskowych w lukach drzewostanu;
- Źródła i źródłisk w drzewostanach, także źródłiskowych nisz erozyjnych, górskich młak;
- Skał i gołoborzy w drzewostanach.

3.3. Wstępnej inwentaryzacji nieleśnych siedlisk przyrodniczych dokonują pracownicy LP, posługując się kluczem stanowiącym załącznik nr 2. Na inwentaryzację należy przeznaczyć czas co najmniej ½ - 1 godziny na wydzielenie (nie wliczając czasu potrzebnego na dojazd lub dojście do wydzielenia).

3.4. Przy penetracji wydzieleń nieleśnych osoba dokonująca wstępnej inwentaryzacji musi przejść w poprzek każdego wydzielenia, w tym dojść do jego punktu centralnego (za wyjątkiem zbiorników wodnych). Dotyczy to także bagien i torfowisk (konieczne buty gumowe!). Niedopuszczalne jest diagnozowanie występujących siedlisk przyrodniczych wyłącznie na podstawie widoku danego wydzielenia z jego brzegu.

3.5. Osoba dokonująca wstępnej inwentaryzacji wykonuje:

- a) opis wstępnie zidentyfikowanego siedliska przyrodniczego, obejmujący:
 - lokalizację płatu siedliska w wydzieleniu;
 - wstępna proponowaną diagnozę siedliska;
 - charakterystykę uwilgotnienia (bagienne – wilgotne – świeże – woda płynąca);
 - wygląd dominującej roślinności (dywan chów, niskie turzycowisko, wysokie turzycowisko, szuwar, wrzosowisko, niska murawa, wysoka murawa, krzewy ...);
 - występowanie gatunków roślin wymienianych jako "wskaźnikowe" (załącznik 1) lub "diagnostyczne" (wymienione w treści załącznika nr 2);

- w miarę możliwości dominujące gatunki roślin;
 - odpowiedzi na "pytania diagnostyczne" zawarte przy odpowiedniej grupie siedlisk w Załączniku 2.
 - swoje sugestie co do stanu i potrzeb ochrony siedliska przyrodniczego;
 - inne uwagi (w tym ciekawostki przyrodnicze, występowanie gatunków chronionych itp).
- b) w miarę możliwości technicznych, cyfrowe zdjęcie (zdjęcia) fotograficzne wstępnie identyfikowanych siedlisk przyrodniczych. Zdjęcia powinny pokazywać ogólny wygląd siedliska przyrodniczego oraz typowe dla niego gatunki roślin.

3.6. Prace o których mowa w pkt 1-5 należy poprzedzić wstępnym szkoleniem w nadleśnictwie osób je wykonujących, przeprowadzonym przez specjalistę w zakresie botaniki (fitosocjologii). Każda z osób inwentaryzujących powinna także zapoznać się z materiałami pomocniczymi (w tym załącznikami do niniejszej metodyki).

3.7. Weryfikację nieleśnych siedlisk przyrodniczych i ocenę ich stanu powinien w każdym nadleśnictwie przeprowadzić w terenie specjalista - osoba potrafiąca rozpoznać i wyszukiwać w terenie gatunki roślin wymienione w Załącznikach 1 i 2 (jednorazowe przeszkolenie nie jest wystarczające do nabycia tej umiejętności).

Rozdział 4. Wypełnienie pól opisowych formularza raportującego

4.1. Pola „stan”, „znieszczenie”, „ochrona” należy wypełnić na podstawie wizji terenowej każdego znalezionej płatu siedliska przyrodniczego.

4.2. Sposób wypełnienia poszczególnych pól jest podany w załączniku 3.

Rozdział 5. Opracowanie wyników na szczeblu nadleśnictwa

5.1. Rozmieszczenie zinwentaryzowanych siedlisk przyrodniczych przedstawia się w formie:

- a) W nadleśnictwach posiadających mapę cyfrową – warstw mapy cyfrowej dla obiektów powierzchniowych i punktowych;
- b) W nadleśnictwach nie posiadających mapy cyfrowej – przez zakolorowanie (powierzchnie) i naniesienie sygnatur (punkty) na mapę przeglądową.

5.2. Siedliska przyrodnicze dominujące w wydzieleniu (zajmujące > 50% jego powierzchni) przedstawia się powierzchniowo, przez zakolorowanie powierzchni wydzielenia lub utworzenie obiektu poligonowego odpowiadającego wydzieleniu.

5.3. Siedliska przyrodnicze zajmujące mniej niż 50% powierzchni wydzielenia przedstawia się punktowo, przez wygenerowanie punktu w odpowiedniej części wydzielenia.

5.4. Przy zastosowaniu technologii mapy cyfrowej, wiersze formularza inwentaryzacyjnego wiąże się z obiektami przestrzennym, tak by stanowiły ich atrybuty.

5.5. Jeżeli nie spowoduje to utraty czytelności mapy, można na jednej mapie / jednym wydruku łączyć przedstawienie wyników inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych z wynikami inwentaryzacji gatunków.

5.6. Dla nadleśnictwa sporządza się raport zbiorczy z inwentaryzacji. W raporcie zbiorczym sporządzonym dla nadleśnictwa omawia się kolejno odnalezione typy siedlisk przyrodniczych, podając dla każdego z nich:

- a) Kod i nazwę typu siedliska przyrodniczego;
- b) Opis stwierdzonego występowania na terenie nadleśnictwa (jak częste jest, w jakich warunkach i sytuacjach terenowych występuje; inne uwarunkowania występowania i stanu);
- c) Stwierdzoną powierzchnię oraz rozkład pól „stan”, „znikształcenia” i „ochrona” (powierzchnie w poszczególnych kategoriach).

5.7. W raporcie można dopisać dodatkowe dane o siedliskach przyrodniczych Natura 2000 nie ujętych w Decyzji 61, o ile występują na gruntach LP (na przykład: jaskinie nie udostępnione do zwiedzania, kamieńce nadrzeczne).

5.8. W raporcie zbiorczym wymienia się typy siedlisk nie potwierdzone w wyniku inwentaryzacji (w stosunku do kwerendy przedinwentaryzacyjnej), jeżeli to możliwe podając dla każdego z nich najbardziej prawdopodobną przyczynę nie potwierdzenia (np. błędne podanie w literaturze, błędna interpretacja danych literaturowych, zanik siedliska, niedostateczne wyszukanie).

5.9. Mapa i raport zbiorczy nadleśnictwa wymagają zaopiniowania przez specjalistę w zakresie siedlisk przyrodniczych lub fitosocjologii i zatwierdzenia przez organ regionalny przy RDLP.

Załączniki

Załącznik 1

Przykładowa lista gatunków wskaźnikowych dla siedlisk przyrodniczych (leśnych i nieleśnych)

Gatunek	O czym świadczy
Arcydzięgiel litwor (<i>Archangelica litoralis</i>), także podgatunek nadrzeczny	siedlisko 6430 (ziolorośla nadrzeczne)
Bagnica torfowa (<i>Scheuchzeria palustris</i>)	siedlisko 7140 (torfowiska przejściowe)
Bagno zwyczajne (<i>Ledum palustre</i>)	siedlisko 91D0 (lasy i bory bagienne) lub 7110 (torfowiska wysokie)
Bażyna czarna (<i>Empetrum nigrum</i>)	na nizinach siedlisko 2180 (lasy mieszane i bory na wydmach nadmorskich), 91D0 (bory i lasy bagienne) lub 7110 (torfowiska wysokie),
Bobrek trójlistkowy (<i>Menyanthes trifoliata</i>)	siedlisko 7140 (torfowiska przejściowe)
Borówka bagienna (<i>Vaccinium uliginosum</i>)	siedlisko 91D0 (bory i lasy bagienne)
Brzeżyca jednokwiatowa (<i>Litorella uniflora</i>)	siedlisko 3110 (jeziora lobeliowe)
Buławnik czerwony (<i>Cephalanthera rubra</i>)	siedlisko 9150 (buczyny storczykowe)
Chrobotki (<i>Cladonia sp.</i>), masowe występowanie w drzewostanie So	siedlisko 91T0 (bory chrobotkowe)
Czarcikęs (<i>Succissa sp.</i>), czarcikęsik (<i>Succisella sp.</i>)	siedlisko 6410 (łąki trzęślicowe)
Dziewięciornik błotny (<i>Parnassia palustris</i>)	zwykle siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne)
Gnidosz błotny (<i>Pedicularis palustris</i>)	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne)
Gnidosz rozesłany (<i>Pedicularis sylvatica</i>)	siedlisko 4010 (wilgotne wrzosowiska), 4030 (suche wrzosowiska) lub 6230 (murawy bliźniczkowe)
Gnieźnik leśny (<i>Neottia nidus-avis</i>)	siedlisko 9130 (żyzne buczyny) lub 9150 (buczyny storczykowe)
Goryczka krzyżowa (<i>Gentiana cruciata</i>)	siedlisko 6210 (murawy kserotermiczne)
Goryczuszka orzęsiona (<i>Gentianella ciliata</i>)	siedlisko 6210 (murawy kserotermiczne)
Inne goryczki (<i>Gentiana sp.</i>) i goryczuszki (<i>Gentianella sp.</i>)	siedlisko 6410 (łąki trzęślicowe) lub 6230 (murawy bliźniczkowe)
Goździk piaskowy (<i>Dianthus arenarius</i>)	siedlisko 6120 (ciepłolubne murawy napiaskowe)
Goździk pyszny (<i>Dianthus superbus</i>)	siedlisko 6410 (łąki trzęślicowe)
Grażel złoty (<i>Nuphar luteum</i>)	zwykle siedlisko 3150 (jeziora eutroficzne i starorzecza)
Grzybienie białe (<i>Nymphaea alba</i>)	siedlisko 3150 (jeziora eutroficzne i starorzecza) lub 3160 (jeziorka dystroficzne), rzadziej 3140 (jeziora ramienicowe) lub 3110 (jeziora lobeliowe)
Grzybienie północne (<i>Nymphaea candida</i>)	siedlisko 3160 (jeziorka dystroficzne), rzadziej 3150 (jeziora eutroficzne i starorzecza)
Kłoc wiechowata (<i>Cladium mariscus</i>)	siedlisko 7210 (torfowiska nakredowe)
Kokorycze (<i>Corydalis cava</i> , <i>Corydalis solida</i> , <i>Corydalis intermedia</i>)	siedlisko 9160 (grądy subatlantyckie), 9170 (grądy środkowoeuropejskie lub subkontynentalne), 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach) lub 9130 (żyzne buczyny)
Kosaciec syberyjski (<i>Iris sibirica</i>)	siedlisko 6410 (łąki trzęślicowe)
Kostrzewa leśna (<i>Festuca altissima</i>)	siedlisko 9130 (żyzne buczyny)
Kruszczyk błotny <i>Epipactis palustris</i>	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne), 7140 (torfowiska przejściowe) lub 6410 (łąki trzęślicowe)
Lilia złotogłów (<i>Lilium martagon</i>)	siedlisko 9160 (grądy subatlantyckie), 9170 (grądy środkowoeuropejskie lub subkontynentalne) lub 9130 (żyzne buczyny)
Lepiężniki <i>Petasites sp.</i>	Siedlisko 6430 (ziolorośla nadrzeczne)
Lobelia jeziorna (<i>Lobelia dortmanii</i>)	siedlisko 3110 (jeziora lobeliowe)
Marzanka wonna (<i>Galium odoratum</i>)	siedlisko 9130 (żyzne buczyny), 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach), 9170 (grądy środkowoeuropejskie lub subkontynentalne), rzadziej 9110 (kwaśne buczyny) lub 9150 (buczyny storczykowe)

Mącznica lekarska (<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>)	Siedlisko 4030 (suche wrzosowiska)
Mchy torfowce (<i>Sphagnum</i>)	siedlisko 7110 (torfowiska wysokie), 7120 (torfowiska wysokie zniekształcone), 7140 (torfowiska przejściowe) lub 91D0 (bory i lasy bagienne)
Mech <i>Helodium blandowii</i>	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne)
Mech <i>Paludella squarrosa</i>	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne)
Mech <i>Tomenthypnum nitens</i>	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne)
Miłosna górską (<i>Adenostyles alliaria</i>)	siedlisko 6430 (ziołorośla górskie)
Modrzyk górski (<i>Mulgedium alpinum</i>)	siedlisko 6430 (ziołorośla górskie), 9140 (górskie ziołoroślowe buczyny zboczowe) lub 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach)
Ostnice <i>Stipa sp.</i>	siedlisko 6210 (murawy kserotermiczne)
Pajęcznica liliowata (<i>Anthercum liliago</i>)	siedlisko 6210 (murawy kserotermiczne)
Parzydło leśne (<i>Aruncus silvester</i>)	Siedlisko 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach)
Pełnik europejski (<i>Trolium europeus</i>)	siedlisko 6510 (łąki świeże), 6410 (łąki trzęślicowe) lub 7230 (torfowiska alkaliczne)
Pływacze (<i>Utricularia sp.</i>)	zwykle siedlisko 3160 (jeziorka dystroficzne)
Poryblin jeziorny (<i>Isoetes lacustris</i>)	siedlisko 3110 (jeziora lobeliowe)
Przygielka biała (<i>Rhynchospora alba</i>), przygielka brunatna (<i>Rhynchospora fusca</i>)	siedlisko 7150 (obniżenia na podłożu torfowym z przygielkami)
Rosiczki (<i>Drosera sp.</i>)	Na torfie: siedlisko 7110 (torfowiska wysokie), 7120 (torfowiska wysokie zniekształcone), 7140 (torfowiska przejściowe), 91D0 (bory bagienne), Na piasku (rzadziej): 3110, 3130 (brzegi jezior lobeliowych)
Storczyki czerwono kwitnące (<i>Dactylorhiza majalis</i> , <i>Dactylorhiza incarnata</i>)	siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne), 6410 (łąki trzęślicowe) lub 6510 (łąki świeże)
Tojady (<i>Aconitum sp.</i>) – w górach i na pogórzach	W ziołoroślach - siedlisko 6430 (ziołorośla górskie); w lesie – 9140 (górskie ziołoroślowe buczyny zboczowe) lub 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach)
Turzyca bagienna (<i>Carex limosa</i>)	siedlisko 7140 (torfowiska przejściowe), brzegi jezior 3160 jezior dystroficznych)
Turzyca żółta (<i>Carex flava</i>)	W górach siedlisko 7230 (torfowiska alkaliczne), na niżu siedlisko 7140 (torfowiska przejściowe), 6410 (łąki trzęślicowe)
Welnianeczki (<i>Trichophorum cespitosum</i> , <i>Trichophorum alpinum</i>)	siedlisko 7110 (torfowiska wysokie)
Wiciokrzew pomorski (<i>Lonicera periclymenum</i>)	zwykle siedlisko 2180 (las mieszane i bory na wydmach nadmorskich) lub 9190 (kwaśne dąbrowy)
Włosieniczniki (<i>Ranunculus sp. div</i> – białe kwitn.)	siedlisko 3260 (rzeki włosienicznikowe)
Woskownica europejska (<i>Myrica gale</i>)	siedlisko 7140 (torfowiska przejściowe) lub 91D0 (bory i lasy bagienne)
Wrzosiec bagienny (<i>Erica tetralix</i>)	siedlisko 4010 (wilgotne wrzosowiska)
Wywłócznik naprzeciwiłstny (<i>Myriophyllum alternifolium</i>)	siedlisko 3110 (jeziora lobeliowe)
Żywce <i>Dentaria sp</i> (ż. gruczołowaty <i>D. glandulosa</i> , ż. dziewięciolistny <i>Dentaria enneaphyllos</i> , ż. cebulkowy <i>D. bulbifera</i>)	Siedlisko 9130 (żyźne buczyny), rzadziej 9180 (jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach)

Załącznik 2

Uproszczony klucz do rozpoznawania nieleśnych siedlisk przyrodniczych

1. Ekosystemy wodne (wody stojące i płynące, powierzchnia wody trwale występująca na powierzchni). Tu także oczka wodne i jeziora wchodzące w skład „bagien”.

2. Wody stojące

Uwaga: Każde naturalne jezioro, starorzecze lub oczko jest jednym z siedlisk przyrodniczych Natura 2000. Należy dokonać rozpoznania między poniżej wymienionymi typami siedlisk.

3. Starorzecza – odcięte fragmenty koryta rzecznego; w dolinach rzek, w niewielkiej odległości od nurtu rzeki, kształt z reguły wydłużony i/lub nieregularny

Siedlisko 3150-2 Starorzecza

Każde starorzecze, także podsychające lub zarastające, jest siedliskiem przyrodniczym 3150.

3. Naturalne jeziora i oczka wodne, inne niż starorzecza.

4*. Akweny w kontakcie z kobiercem torfowców, okolone płem torfowcowym, często o wodzie ciemnej i brunatnej. Często w większych kompleksach torfowisk, często w ramach wydzieleni sklasyfikowanych jako „bagno”

Bardzo prawdopodobne: siedlisko 3160 Naturalne dystroficzne zbiorniki wodne. Możliwe jednak także siedlisko 3150 – *Eutroficzne zbiorniki wodne.* **Konieczna weryfikacja specjalisty.**

Weryfikacja przez specjalistę jest zwykle możliwa na podstawie dokumentacji fotograficznej, która powinna obrazować ogólny wygląd akwenu, jego brzeg, występującą roślinność szuwarową, ewentualną roślinność wodną.

→ *niemal zawsze obok są siedliska torfowiskowe(71xx)*

4*. Akweny , o czystej wodzie i dość skąpej roślinności, zwykle głębokie, co najwyżej z nielicznymi gaźkami i grzybieniami, zwykle tylko z wąską strefą szuwarów; często o wodzie z odcieniem szmaragdowym; „siejowe” lub „sielawowe”.

Prawdopodobnie

Siedlisko 3140 – twardowodne, oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami ramienic

lub

Siedlisko 3110 – jeziora lobeliowe

Weryfikacja i wybór pomiędzy tymi dwoma typami siedlisk musi być przeprowadzony przez specjalistę i wymaga rozpoznania roślinności podwodnej. Występowanie jezior lobeliowych jest ograniczone do RDLP Olsztyn, Gdańsk, Szczecinek i Szczecin i powinny one być już wyszukane w literaturze.

Weryfikacja przez specjalistę wymaga wizji terenowej.

Jeżeli nie potwierdzi się identyfikacja jako 3110 ani 3140, to będą one należeć do 3150.

→ *na brzegach jezior lobeliowych często występuje siedlisko 3130*

→ *w zatokach jezior szukaj siedlisk torfowiskowych 71xx, 72xx. Jeziora są często otoczone łęgami (91E0), które*

ewidencyjnie należą do jeziora i nie są wydzielone jako pododdziały leśne.

4*. Akweny „żyzne”, zwykle z bujnie rozwiniętymi szuwarami trzciniowymi, pałkowymi, albo oczeretami; często z masowym występowaniem „lilii wodnych” – grzybień biały i/lub grązel żółty, podwodna roślinność zdominowana przez rdestnice, wywłóczniki, włosieniczniki, roгатki; zwykle jeziora „leszczowe”, „linowo-szczupakowe”, „sandaczowe” i jeziorka „karasiowe”

Siedlisko 3150-2 – naturalne jeziora eutroficzne

Weryfikacja przez specjalistę nie jest konieczna

→ w zatokach jezior szukaj siedlisk torfowiskowych 71xx, 72xx. Na brzegach jezior ramienicowych często występują szuwary kłociowe (7210). Jeziora są często otoczone łęgami (91E0), które ewidencyjnie należą do jeziora i nie są wydzielone jako pododdziały leśne.

3. Stawy i inne sztuczne zbiorniki o regularnym kształcie, sztuczne torfianki

Siedlisko nie zaliczane do siedlisk Natura 2000.

→ jednak należy zwrócić szczególną uwagę, czy na ich brzegach lub na tafli wody nie występują płaty siedlisk Natura 2000, np. pło torfowcowe (7140) zarastające torfianki. W takich przypadkach trzeba oczywiście zidentyfikować odpowiednie siedlisko.

→ sztuczne stawy z eutroficzną roślinnością, nawet jeżeli nie są siedliskami Natura 2000, to często są siedliskami gatunków Natura 2000 (np. kumak nizinny, traszka grzebieniasta, żółw błotny)

2*. Wody płynące i ich brzegi; źródła

3. Cieki zwykle szersze niż 1 m, z roślinnością wodną występującą w nurcie wody (na dnie lub na kamieniach). Dobrze charakteryzowane przez występowanie okresowo, biało kwitnących włosieniczników („jaskrów wodnych”), jednak ich występowanie nie jest bezwzględnie konieczne. Ich rolę często przejmują inne rośliny rosnące w nurcie wody jak rzęśle i inne. Występują powszechnie na całym terenie kraju

Siedlisko 3260 – nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników

Konieczna weryfikacja przez specjalistę – wizja terenowa. Weryfikacja wymaga rozpoznania roślinności wodnej.

→ ciekom zwykle towarzyszą łęgi (91E0)

3*. Źródłiska z intensywnym wypływem wody

Prawdopodobne: Siedlisko 7220 Petryfikujące źródła z utworami tufowymi.

Konieczna weryfikacja przez specjalistę - wizja terenowa. Nie wszystkie źródłiska należą do siedlisk Natura 2000.

PYTANIE DIAGNOSTYCZNE: czy na gałązkach, kamieniach itp.

zanurzonych w wypływającej wodzie osadza się biały, wapienny osad?

Występują szczególnie w terenach o podłożu skał wapiennych (Karpaty, Jura Krakowsko-Częstochowska, Góry Kaczawskie, Pasma Krowiarki, Góry Bystrzyckie i Masyw Śnieżnika), ale spotykane też często na niżu (Ziemia Lubuska, Pomorze Zachodnie i Środkowe, prawdopodobne we wszystkich krainach przyrodniczo-leśnych).

→ w pobliżu źródeł zwykle występują inne siedliska naturalne, np. łągi źródliskowe (91E04), mechowiska (7230)

1**. Ekosystemy bagienne (bagna, torfowiska, młaki). Podłoże bagniste, z wodą przynajmniej okresowo występującą na powierzchni lub tuż pod nią, uginające się pod stopą. Uwaga – mimo zwykle trudnych warunków terenowych, zawsze jest konieczna penetracja całego wydzielenia, wiele bagien jest od brzegów zarośniętych łożą i trzcina, a dopiero na środku ma roślinność mszarną lub mechowiskową (siedliska Natura 2000)!

2. Bagna w całości zarośnięte trzcina, łożą, sitowiem leśnym, wysokimi (>1m) turzycami; wysokimi (>1m) trawami, i jednocześnie zupełnie bez pokrywy mchów. Zupełny brak: rosiczki, torfowców, kłoci wiechowatej. Uwaga – tu nie należą szuwały trzcinowe ani turzycowe przerastające kobierzec torfowców lub innych bagiennych mchów.

Prawdopodobnie siedlisko nie klasyfikowane jako siedlisko Natura 2000

→ warto jednak sprawdzić czy nie towarzyszą im lasy bagienne (91D0) lub łągi (91E0)

2. Inne bagna – zwykle z roślinnością zdominowaną przez torfowce, inne mchy, niskie turzyce, także bagna z kłocią wiechowatą, wszystkie bagna na wysiękach wód gruntowych.

Siedliska z grupy 71 i 72**.**

Konieczna weryfikacja specjalisty.

W jednym wydzieleniu często jest więcej niż jedno siedlisko przyrodnicze!

PYTANIA DIAGNOSTYCZNE: Opis dostarczany do weryfikacji powinien być sporządzony osobno dla wyróżniających się fragmentów bagna (nawet w jednym wydzieleniu!) i zawierać:

- Fragment mapy z obiektem, z zaznaczeniem opisywanej powierzchni;
- 2-3 zdjęcia fotograficzne pokazujące roślinność;
- Czy są jakieś informacje z „prac przedinventaryzacyjnych”? Czy z tego bagna były podawane jakieś gatunki chronione (np. w Programie Ochrony Przyrody lub w inventaryzacjach).
- czy powierzchnia jest płaska czy lekko wyniesiona na środku
- czy na powierzchni są kępki i dolinki? Czy kępy są zbudowane z turzyc czy z mchów;
- czy drzewa lub krzewy wkraczają na bagno i jakie gatunki (sosna, brzoza, olsza, wierzba ...)?
- czy podłożem jest torf, i czy jest powierzchniowo zmurszały ...
- jak mokro jest na bagnie ... w pobliżu jego brzegu ... na środku ...
- dominujące i charakterystyczne gatunki roślin
- w szczególności, czy występują (nie – ta pojedynczo – tak obficie): torfowce, rosiczka, bagno pospolite, bagnica torfowa, żurawina, bobrek trójlistkowy, siedmiopalecznik błotny, czermień błotna, kruszczyk błotny, przygiełka biała, kłoc wiechowata, inne storczyki, trzcina, turzyce kępowe, turzyce łanowe

→ obok często występują lasy bagienne (91D0)

1***. Łąki, murawy, pastwiska i wrzosowiska, o różnej wilgotności (od suchych do wilgotnych)

2. Dominuje wrzos lub /i wrzosiec bagienny

Prawie wszystkie wrzosowiska są siedliskami naturalnymi – nie dotyczy to płatów wrzosu na górskich polanach reglowych i w innych położeniach górskich

3. Podłoże torfowe lub murszowe, rzadko piaszczyste, z reguły w miejscach okresowo wilgotnych, w kompleksach z roślinnością torfowiskową. Wskazówką jest okresowo występująca blisko powierzchni woda, występowanie sitów i turzyc, a przede wszystkim wrzośca bagiennego. Bardzo rzadko: tylko Pomorze i Bory Dolnośląskie

Siedlisko 4010 – Wilgotne wrzosowiska

Konieczna weryfikacja przez specjalistę

3* Typowe suche wrzosowiska. Pospolicie w całej Polsce, masowo występuje wrzos, często janowce, mietlica pospolita, kostrzewa owcza; w krainie VII także na suchych skałach. Brak większej ilości traw

Siedlisko 4030 – Suche wrzosowiska

Nie wymaga weryfikacji przez specjalistę

2* Dominują trawy.

3. Roślinność dość luźna, niska, między roślinami podłoże widoczne, najczęściej piasek o białej, białozółtej lub szarej barwie.

4. Niskie murawy, raczej bezużyteczne gospodarczo (rzadziej bardzo ubogie pastwiska) pokryte głównie niską, kępkową trawą, o srebrzystym kolorycie (szczotlika siwa); z prześwitującymi płatami piasku.

Siedlisko 2330 – śródlądowe wydmy z murawami szczotlichowymi

Nie wymaga weryfikacji przez specjalistę

4*. Murawy i pastwiska, piasek rzadko widoczny, w murawie licznie kolorowe kwiaty (kocanki, goździki, lepnica, ożota, omamy). Szczotlika i inne wąskolistne trawy także mogą być obecne. Prawdopodobnie:

Siedlisko *6120 – Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe
lub

Siedlisko 6210 – murawy kserotermiczne

Konieczna weryfikacja przez specjalistę na podstawie wizji lokalnej w terenie.

3* Roślinność zwarta, podłoże niewidoczne między roślinami

4. Roślinność porębowa lub ruderalna, np. traworośla trzcinnika, traworośla perzu, nitrofilne ziołorośla bylic, wierzbowki kiprzyicy, pokrzywy, pospolitych gatunków łopianu, ziołorośla gatunków obcych (nawłocie, słoneczniki, duże rdesty azjatyckie, barszcz sosnowskiego, kolczurka, niecierpek himalajski (różowo kwitnący).

Siedlisko nie zaliczane do siedlisk Natura 2000

4*. Roślinność o charakterze łąki (także zapuszczonych, nieco zarośniętych łąk).

5. Siedlisko świeże lub suche, bez wpływu – choćby okresowego – wód gruntowych. Teren płaski.

Na niżu i na wyżynach prawdopodobnie **siedlisko 6510 – Nizowe i górskie łąki użytkowane ekstensywnie** (wskazówką jest liczne występowanie rajgrasu, złozenia pospolitego, dzwonka rozpierzchłego i świerzbicy polnej; „kwietność” łąki tj. występowanie – oprócz traw - różnych gatunków kwitnących ziół, z reguły świadczy o jej dobrym stanie).
W górach, powyżej 500 m n.p.m. (kraina VII) i 650 m n.p.m. (kraina VII) na ogół **siedlisko 6520 – Górskie łąki kośne**.

5*. Siedlisko suche lub świeże na skarpach lub zboczach.

Siedlisko *6210 Murawy kserotermiczne

(wskazówką jest występowanie np. ostnic, szałwi, dziewięciśliów, lebiodki, goryczki krzyżowej)
lub

Siedlisko 6510 – Nizowe i górskie łąki użytkowane ekstensywnie (patrz wyżej)

lub

w górach (>500-600m) **siedlisko 6520 – Górskie łąki kośne** (patrz wyżej).

Odróżnienie możliwe tylko przez specjalistę w terenie, wymaga szczegółowego rozpoznania flory łąki. Jeżeli występowanie muraw kserotermicznych w danym nadleśnictwie jest prawdopodobne (dane literaturowe lub ocena organu regionalnego przy RDLP), konieczna wizja lokalna.

5*. Siedlisko przynajmniej okresowo wilgotne (zmiennowilgotne, wilgotne lub zabagniane)

6. Występuje co najmniej jeden z gatunków: kosaciec syberyjski, goździk pyszny, kruszczyk błotny, czarcikęs łąkowy,

siedlisko 6410 – zmiennowilgotne łąki trzęślicowe
Konieczna weryfikacja przez specjalistę. Konieczna wizja terenowa

6. Wilgotne łąki bez gatunków „trzęślicowych”

siedlisko 6510 – nizowe i górskie łąki użytkowane ekstensywnie

lub

siedlisko 7230 – torfowiska alkaliczne (wskazówką jest występowanie w miejscach zasilanych wodami źródłiskowymi, obecność wysączającej się wody lub rowów, do których woda się stale sączy z gruntu)

Odróżnienie możliwe tylko przez specjalistę w terenie.

4**. Dominują niskie trawy i byliny

5. Dominują: niska niebieskozielona trawa tworząca płaskie rozłożyste kępy (bliźniczka psia trawka), dziurawiec, fiołek psi, mietlica. Często na miejscach wypasanych (widoczne wygryzione kępy traw, odchody zwierząt).

Prawdopodobnie:

Siedlisko 6230 – murawy bliźniczkowe

Konieczna weryfikacja przez specjalistę, ponieważ tylko część pastwisk należy do siedlisk Natura 2000.

5.* Śladów wypasu zwykle brak, wiosną i na początku lata liczne kolorowe kwiaty (oman, obuwik), zwykle południowe stoki i kopuły szczytowe wzgórz, skarpy i zbocza jarów.

Prawdopodobnie:

Siedlisko 6210 – murawy kserotermiczne

Konieczna weryfikacja przez specjalistę

4*. Dominują wysokie byliny, w dolinach rzek, potoków, na skraju wilgotnych lasów, zwykle w postaci długich, wąskich płatów i smug.

5. Dominują rośliny rodzime. W górach liczne kolorowo kwitnące byliny (tojad, ostróżka, miłosna, ciemniżyca, modrzyk) i lepiężniki. Na nizinach krwawnica, bodziszek błotny, chmiel, tojeść pospolita, wierzbowki).

Siedlisko 6430 – Ziołorośla górskie i nadrzeczne

5*. Dominują gatunki obce: nawłocie, słoneczniki, duże rdesty azjatyckie, barszcz sosnkowskiego, kolczurka, niecierpek himalajski (różowo kwitnący)

Siedlisko nie zaliczane do siedlisk Natura 2000

1****. Skały o odkrytej powierzchni z pojedynczymi roślinami

2. Skały lite, ze szczelinami i półkami.

3. Skały o kolorze białym (wapień, dolomity)

4. Nachylenie zwykle 60-90°, trawy nieliczne, liczne paprocie o drobnych liściach. Prawdopodobnie:

Siedlisko 8210 Wapienne ściany skalne z chazmofityczną roślinnością

4* Nachylenie zwykle poniżej 60°, licznie występują rojniki, rozchodniki, trawy. Prawdopodobnie:

Siedlisko *6110 Naskalne, nawapienne lub bazyfilne murawy

Precyzyjne odróżnienie możliwe tylko przez specjalistę w terenie lub dzięki precyzyjnej dokumentacji fotograficznej (tak by było widać dominujące gatunki roślin).

3* Skały o kolorze ciemnym

5. Nachylenie zwykle 60-90°, trawy nieliczne, liczne naskalne paprocie o drobnych liściach (np. zanokcice)

Siedlisko 8220 Krzemianowe ściany skalne z chazmofityczną roślinnością

5* Nachylenie zwykle poniżej 60°, licznie występują rojniki, rozchodniki, trawy; zwykle nie występują drobne paprocie (poza ewentualnie paprotką pospolitą)

Siedlisko 8230 Skały krzemianowe z pionierską roślinnością

Precyzyjne odróżnienie możliwe tylko przez specjalistę w terenie lub dzięki precyzyjnej dokumentacji fotograficznej (tak by było widać dominujące gatunki roślin).

2. Piargi i gołoborza

3. Skały białe (wapienie, dolomity)

Siedlisko *8160 – *środkowoeuropejskie wyżynne i górskie rumowiska wapienne*

3*. Inne rodzaje skał

Siedlisko *8160 – *środkowoeuropejskie wyżynne i górskie rumowiska wapienne*

Siedlisko 8150 – *Środkowoeuropejskie wyżynne rumowiska krzemianowe*

Odróżnienie możliwe tylko przez specjalistę w terenie lub dzięki precyzyjnej dokumentacji fotograficznej (tak by było widać dominujące gatunki roślin).

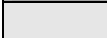

Załącznik 3

Formularz raportu i wypełnianie poszczególnych jego pól po weryfikacji terenowej:

Raport z SILP generuje arkusz o następującej strukturze:

<i>pole techniczne</i>	<i>arodes_int_num</i>
<i>adres leśny z SILP</i>	<i>adres_forest</i>
<i>Położenie w wydzieleniu</i>	<i>lokalizacja</i>
<i>kod weryfikacji</i>	<i>weryf</i>
<i>typ siedliska przyrodn. (kod)</i>	<i>typ</i>
<i>pow. wydzielenia z SILP</i>	<i>sub_area</i>
	<i>pozycja</i>
<i>powierzchnia siedliska</i>	<i>powsiedl</i>
<i>typ siedliskowy</i>	<i>site_type_cd</i>
<i>typ gleby z SILP</i>	<i>soil_subtype_cd</i>
<i>uwilgotnienie z SILP</i>	<i>moisture_cd</i>
<i>uproszcz. skład gat. z SILP</i>	<i>sklad</i>
<i>wskazówka gospodarza z SILP</i>	<i>wskaz</i>
<i>stan siedliska przyr.</i>	<i>stan</i>
<i>znieszczenia siedl. przyr.</i>	<i>zniek</i>
<i>potrzeby ochrony siedl. przyr.</i>	<i>ochr</i>
<i>obecność martwych drzew</i>	<i>mart</i>
<i>obecność drzew grubych</i>	<i>grube</i>
	<i>uwagi</i>

gdzie:

	= pola wypełniane automatycznie na podstawie danych z SILP, nie do modyfikacji
	= pola wstępnie wypełniane przez raport, ale do modyfikacji
	= pola do wypełnienia na podstawie wizji terenowej

POŁOŻENIE W WYDZIELENIU

Wypełnia się tylko dla siedlisk przyrodniczych kartowanych punktowo (pkt 1.3.b; pkt 5.3 - rekordy dla których „pozycja”>”1”). Pozostawia się puste dla siedlisk przyrodniczych kartowanych powierzchniowo (pkt 1.3.a; pkt 5.2 - rekordy dla których „pozycja”=”1”).

- 1 – w części pn
- 2 – w części pn-wsch.
- 3 – w części wsch.
- 4 – w części pd-wsch.
- 5 – w części pd.
- 6 – w części pd-zach.
- 7 – w części zach.
- 8 – w części pn-zach.
- 9 – w środku wydzielenia

KOD WERYFIKACJI TERENOWEJ

Wypełniony domyślnie jako "0".

Po wizji terenowej należy:

- jeżeli w wydzieleniu stwierdzono przynajmniej jedno siedlisko Natura 2000 - zmienić go na "1";
- jeżeli po sprawdzeniu wydzielenia stwierdzono, że nie występuje w nim żadne siedlisko Natura 2000 – zmienić go na "3"

POZYCJA i POWIERZCHNIA SIEDLISKA

Dla siedliska przyrodniczego zajmującego > 50% powierzchni wydzielenia należy wpisać „pozycja” = „1”, a „powierzchnia siedliska” = powierzchnia wydzielenia (te wartości wpiszą się domyślnie).

Dla siedlisk przyrodniczych zajmujących < 50% powierzchni wydzielenia należy powielić rekord i wpisać kolejne typy siedlisk jako kolejne wiersze, szacując zgrubnie dla każdego z nich powierzchnię i nadając kolejnym siedliskom w jednym wydzieleniu kolejne numery pozycji (2, 3 ...).

STAN

W pole należy wpisać jedną z wartości „A”, „B” lub „C”, posługując się następującymi kryteriami:

Stan	Kryteria
A	Siedlisko wzorcowo, typowo wykształcone, zgodne z opisem „stanu uprzywilejowanego” w Podręczniku ochrony gatunków i siedlisk (wyd. Ministerstwo Środowiska 2005).
B	Siedlisko mniej typowo wykształcone, o uproszczonym składzie florystycznym, jednak bez wyraźnych zniekształceń i zagrożeń.
C	Siedlisko „na krawędzi zaniku”, zagrożone w ciągu najbliższych ok. 20lat zanikiem (np. zarośnięciem), utratą specyfiki (np. zanik lobelii w jeziorze lobeliowym) lub znacznym pogorszeniem się jego stanu.

ZNIEKSZTAŁCENIE

Należy wybrać z listy rozwijalnej obserwowane zniekształcenia (może być kilka). Jeżeli występuje także inny typ zniekształcenia, nie ujęty na liście, należy wybrać wartość „inne” i wpisać jako swobodny tekst.

Zniekształcenie	Kiedy identyfikować
przesuszenie	Torfowiska odwodnione (zawsze gdy można po nich chodzić suchą nogą).
zarastanie	Murawy, wrzosowiska, łąki zarastające drzewami lub krzewami
eutrofizacja	Torfowiska lub jeziora poddane eutrofizacji
neofityzacja	Obecność obcych, ekspansywnych gatunków (np. tawuła kutnerowata na torfowiskach)
rowy odwadniające	Sztuczne rowy odwadniające bagienne siedliska przyrodnicze
inne	

OCHRONA

W pole należy wpisać, jako swobodny tekst, konieczne dla zachowania siedliska przyrodniczego działania ochronne, według oceny obserwatora na gruncie.

Np.:

„zbudować zastawkę dla poprawy uwodnienia torfowiska przejściowego”

„regularnie usuwać naloty brzozy z wrzosowiska”

„wypasać murawę kserotermiczną”

„przywrócić koszenie łąki trzęślicowej”

Dla nieleśnych siedlisk przyrodniczych często ochrona taka będzie potrzebna! Dla łąk praktycznie zawsze należy wpisać potrzebę ich koszenia. Dla wrzosowisk suchych lub wilgotnych zawsze należy rozważyć ewentualną potrzebę usuwania drzew. Dla wszystkich bagien i torfowisk odwadnianych sztucznymi rowami należy rozważyć, czy nie należałoby zrenaturalizować ich warunków wodnych.

MARTWE i GRUBE

Pól „martwe” i „grube” dla siedlisk nieleśnych nie należy wypełniać.

